

Masterthesis

Horen, zien, maar zwijgen?

Een onderzoek naar de signalering van kindermishandeling en vervolgstappen in het Nederlands reguliere basisonderwijs.

**rijksuniversiteit
groningen**

Ilse Wigchering, S4929179

Faculteit Gedrag- en Maatschappijwetenschappen

PAMA 5166: Masterthese orthopedagogiek (half jaar variant)

Thesisbegeleider: A.G. van Assen MSc.

2e beoordelaar: Steffie van der Steen

Datum van inleveren: 23 april 2022

Aantal woorden (APA7): 5715

Abstract

Background: Child maltreatment is a worldwide problem. The prevalence of child maltreatment in the Netherlands is estimated between 90 000 and 127 000 children. Victims of child maltreatment can face some serious negative outcomes if it's not been reported on time. Previous studies have shown early signaling and reporting of child maltreatment can reduce the negative consequences for children. Teachers and other educational staff members are in a good position to recognize child maltreatment. Despite their good position, research has shown that reports of child maltreatment from schools in the Netherlands are significantly lower than in other countries (Middel et al., 2019).

Objective: This exploratory qualitative study was conducted to explore how educational staff members signaling and which factors are likely to be connected to the signaling of child maltreatment. Furthermore, the aim was to investigate which actions were taken by educational staff after signaling signs of child. **Methods:** In this exploratory multiple case study, eight educational staff members in Dutch primary education were interviewed about signaling child maltreatment. These semi-structured episodic interviews were transcribed and analyzed using thematic analysis. All the factors that were mentioned as signs of child maltreatment and the steps that were taken after detection were coded. **Results:** This research has shown that educational staff members are more likely to detect throughout observation and interaction. They mainly mention physical and behavioral characteristics as signs of child maltreatment. The signals least mentioned are those from parent-child interactions. Also, the next steps that were mainly taken were to consult colleagues and management or to talk to parents. In just one case an educational staff member has actually consulted with 'Veilig Thuis' to discuss what was the best thing to do in a specific situation. None of the educational staff members mentioned the code of reporting (Meldcode Kindermishandeling). Also, not a single education professional, except one, has made a report as a result of the signals.

Discussion: The research is characterized by a convenience sample, which makes the findings less generalizable and representative. It is therefore recommended that, in future research, all factors that play a role in signaling should be explored in more detail, that will be explored what educational staff members need to be able to detect child maltreatment sooner and that perhaps a quantitative method should be used after all.

Sleutelwoorden: kindermishandeling, onderwijsprofessionals, signalen van kindermishandeling, factoren en vervolgstappen.

Samenvatting

Kindermishandeling is een wereldwijd probleem. De prevalentie van kindermishandeling in Nederland wordt geschat tussen 90 000 en 127 000 kinderen. Slachtoffers van kindermishandeling kunnen te maken krijgen met ernstige negatieve gevolgen als er niet op tijd wordt gesignaleerd en gemeld. Eerdere studies hebben aangetoond dat vroege signalering en melding van kindermishandeling de negatieve gevolgen voor kinderen kan verminderen. Onderwijsprofessionals zijn in een goede positie om kindermishandeling te herkennen. Ondanks hun goede positie blijkt uit onderzoek dat meldingen van kindermishandeling door scholen in Nederland beduidend lager zijn dan in andere landen (Middel et al., 2019).

Dit verkennende kwalitatieve onderzoek is uitgevoerd om te onderzoeken hoe onderwijsprofessionals signaleren en welke factoren een rol spelen bij de signaleren van kindermishandeling. Verder is er onderzocht welke vervolgstappen worden gezet door onderwijsprofessionals na signalering van kindermishandeling. Er zijn acht onderwijsprofessionals in het Nederlandse basisonderwijs geïnterviewd over het signaleren van kindermishandeling. Deze semi-gestructureerde episodische interviews zijn getranscribeerd en geanalyseerd met behulp van een thematische analyse. Alle factoren die werden genoemd als signalen van kindermishandeling en de stappen die werden ondernomen na detectie zijn gecodeerd.

Uit dit onderzoek blijkt dat onderwijsprofessionals voornamelijk vanuit observatie en gespreksvoering signaleren. Hierbij noemen zij vooral fysieke- en gedragskenmerken als signalen van kindermishandeling. De minst genoemde signalen zijn opgemerkt uit ouder-kind interacties. Verder zijn vooral de volgende stappen gezet: overleggen met collega's en management of praten met ouders. Slechts in één geval heeft een pedagogisch medewerker daadwerkelijk met Veilig Thuis overlegd wat de best mogelijke stap was. Geen van de onderwijsprofessionals heeft de Meldcode Kindermishandeling genoemd. Geen enkele onderwijsprofessional, op één na, heeft naar aanleiding van de signalen een zorgmelding gedaan.

Het onderzoek wordt gekenmerkt door een gemakssteekproef, waardoor de bevindingen minder generaliseerbaar en representatief zijn. Het verdient daarom de aanbevelingen om in toekomstig onderzoek dieper in te gaan op alle factoren die een rol spelen bij de signalering van

kindermishandeling en dat wordt verkend wat onderwijsprofessionals nodig hebben om kindermishandeling eerder te kunnen signaleren. Tot slot kan wellicht een kwantitatieve methode van onderzoek meer betrouwbare en valide resultaten opbrengen.

Inhoudsopgave

_Toc101604299	Inleiding	6
Methode		9
Design		9
Populatie en steekproef		9
Instrument		10
Procedure		10
Analyseplan		11
Resultaten		11
Observatie		12
Gespreksvoering		13
<i>Signalering tijdens contact met ouders</i>		14
Observatie		14
Gespreksvoering		15
<i>Omgevingsfactoren</i>		15
Vervolgstappen bij signalen van kindermishandeling		16
<i>Vervolgstappen binnen de school</i>		17
<i>Vervolgstappen buiten de school</i>		17
Conclusie en Discussie		18
Methodologische discussie		20
Aanbevelingen		20
Literatuurlijst		21
Bijlage A		25
Bijlage B		28

Inleiding

Bij gemiddeld één kind per schoolklas blijkt er sprake te zijn van kindermishandeling (Haan & Hoefnagels, 2018). Het Nederlands Jeugdinstituut (NJI;2019) definieert kindermishandeling als een bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade dreigt of wordt berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel. Daarbij hanteert het NJI een onderverdeling in vijf subcategorieën, namelijk: emotionele verwaarlozing, fysieke verwaarlozing, emotionele mishandeling, fysieke mishandeling en seksueel misbruik.

Kinderen die slachtoffer zijn van kindermishandeling kunnen te maken krijgen met negatieve gevolgen (Abassi et al, 2015). Op korte termijn kunnen de gevolgen zowel fysiek als psychisch van aard zijn. Fysieke gevolgen kunnen optreden na fysieke- en sexuele mishandeling en bij verwaarlozing van een kind. Hierbij kan gedacht worden aan: pijnlijke blauwe plekken, botbreuken, brandwonden, inwendige beschadiging, hersenletsel en in sommige gevallen het overlijden van het kind. Psychische gevolgen kunnen ontstaan na alle vormen van kindermishandeling. Deze psychische gevolgen kunnen zich uiten op het gebied van: hechting, ontwikkeling, gedrag of het zelfbeeld van het kind (Putte, Lucassen et al., 2013 & van Gemert, 2019).

Ook op de lange termijn kunnen de gevolgen van kindermishandeling negatief zijn voor slachtoffers. Vormen van mishandeling waarbij geweld of verwaarlozing voorkomt, kunnen bij het kind een trauma of een posttraumatische stressstoornis veroorzaken (Putte, Lucassen et al., 2013) (van Gemert, 2019). Andere gevolgen kunnen zijn: depressie en hevige angst- en/of paniekaanvallen (Johnson & James, 2016). Zowel de korte als de lange termijn gevolgen voor kinderen kunnen onderling verschillen. Dit kan te maken hebben met het type mishandeling, de ernst en duur van de mishandeling (van Gemert, 2019).

In Nederland zijn in 2017 op basis van het aantal gemelde gevallen, naar schatting 90.000 tot 127.000 kinderen slachtoffer geweest van een vorm van kindermishandeling (NJI,2019). Maar volgens andere onderzoekers zijn er aanwijzingen dat de prevalentiecijfers hoger liggen, omdat niet alle gevallen naar verwachting gemeld worden (Visscher et al, 2019) (Gilbert et al, 2008). Het melden van kindermishandeling is een belangrijke factor om de gevolgen van kindermishandeling te verminderen. Vroegtijdige melding kan ervoor zorgen dat er zorgvuldig onderzoek wordt gedaan door Veilig Thuis (de hulporganisatie en het meldpunt voor kindermishandeling) en welke hulp

eventueel passend is in het gezin. Eenieder die signalen opvangt van kindermishandeling heeft de mogelijkheid om een melding te doen bij Veilig thuis (Veilig Thuis, z.d.).

Meldingen van vermoedens van kindermishandeling kunnen door diverse personen, zoals hulpverleners, burens, onderwijsprofessionals, worden gedaan. Aangezien onderwijsprofessionals dagelijks contact hebben met kinderen en het kindsysteem, bevinden zij zich in een goede positie om signalen van kindermishandeling te constateren (Ricks et al, 2019; Schols et al., 2013). Uit het HESTIA onderzoek (2019) blijkt echter dat onderwijsprofessionals uit het Nederlands onderwijs weinig meldingen doen van kindermishandeling. In vergelijking met Duitsland en Engeland, waarbij het percentage rond de 20% ligt, is dit in Nederland slechts 3.3% (Middel et al., 2019).

Het feit dat er gemiddeld één leerling per klas is die het slachtoffer is van kindermishandeling (Haan & Hoefnagels, 2018), maar slechts 3% van de meldingen vanuit het onderwijs komen duidt er op dat er binnen deze beroepsgroep mogelijk sprake is van onderrapportage. Uit onderzoek zijn diverse factoren bekend die een rol kunnen spelen bij de rapportage van kindermishandeling. Het kan sterk worden beïnvloed door meerdere ‘omgevings’-factoren. Het kunnen herkennen van signalen maar ook het wel of niet rapporteren van deze signalen is namelijk afhankelijk van zowel de onderwijsprofessional als de context (Bruyninckx et al., 2021). Zo stellen Bruyninckx et al in hun onderzoek dat fysieke en seksuele kindermishandeling waarschijnlijk eerder zullen worden gesignaleerd i.v.m. duidelijkere signalen. Daarnaast blijkt uit hun onderzoek dat vrouwelijke onderwijsprofessionals meer signaleren ten opzichte van mannelijke onderwijsprofessionals. Ook wordt gesteld dat des te meer kinderen een onderwijsprofessional ziet (in de klas of binnen de school) des te minder kindermishandeling wordt gesignaleerd. Vanderfaillie (2018) stelt dat de manier waarop gedragingen van een kind geïnterpreteerd worden in verband kunnen staan met een bepaalde maatschappij of cultuur, waarden, normen en wetten. Daarnaast noemen meerdere onderzoekers (Karadag et al., 2015; Mathews et al., 2017) de bevinding dat onderwijsprofessionals die meer kennis hebben van- en ervaring hebben met kindermishandeling in staat zijn meer signalen van kindermishandeling te herkennen en dit te rapporteren. Een belangrijk voorbeeld die Bullock et al. (2019) noemen is dat niet alle onderwijsprofessionals handelen naar hun vermoedens van kindermishandeling. Er wordt wel gesignaleerd, maar hier wordt vervolgens niet altijd iets mee gedaan. Tot slot wordt ook gesteld dat scholen met kinderen met een hoge sociaal-economische status vaker kindermishandeling rapporteren dan scholen met kinderen met een lage sociaal economische status (Bruyninckx et al., 2021).

Bruyninx et al (2021) geven aan dat signalen die als ‘ernstiger’ worden beschouwd vaak sneller worden gerapporteerd. Voorbeelden hiervan zijn fysieke signalen en gedragsproblemen, die voornamelijk door middel van observaties kunnen worden herkend. Onder fysieke signalen wordt verstaan: blauwe plekken en/of verwondingen. Gedragsproblemen die voornamelijk gesignaleerd worden kunnen worden opgedeeld in externaliserend gedrag en internaliserend gedrag. (Paavilainen en Flinck, 2015). Voorbeelden van internaliserende gedragingen zijn: teruggetrokken, angstig en piekerend zijn. Externaliserende gedragingen kunnen gedefinieerd worden als druk, agressief of antisociaal (Putte, Lucassen et al., 2013 en van Gemert, 2019). Vrolijk-Boschaart et al (2018) stellen dat fysieke signalen kunnen ‘passen’ bij verschillende vormen van kindermishandeling. Zo worden fysieke signalen van seksuele kindermishandeling in sommige gevallen opgevangen als signalen kenmerkend voor fysieke kindermishandeling. Daarnaast kunnen fysieke signalen in sommige gevallen onopgemerkt blijven omdat de fysieke schade die is veroorzaakt, vaak snel hersteld bij kinderen (Vrolijk-Boschaart et al., 2018).

Om negatieve gevolgen van kindermishandeling te beperken kan vroegtijdige signalering worden gezien als hulpmiddel. Goebbels et al (2008) benoemen dat negatieve gevolgen voor kinderen vooral impact hebben wanneer de mishandeling op lange termijn blijft bestaan. Dit maakt vroegtijdige signalering essentieel voor het welzijn en de ontwikkeling van het kind. Vroegtijdige signalering kan namelijk leiden tot een interventie en bijpassende hulpverlening. Wanneer mishandeling in een vroeg stadium in het leven van het kind wordt gesignaleerd, zal een interventie de uitkomsten voor de toekomst van het kind kunnen verbeteren. Hierbij ligt de focus voornamelijk op de ontwikkeling en het welbevinden van het kind (Fitzpatrick et al, 2020).

Om vroegsignalering te stimuleren en/of te verbeteren heeft de Nederlandse overheid sinds 2013 de wet Verplichte Meldcode Huiselijk geweld en Kindermishandeling ingevoerd (van Berkel et al, 2020). Door deze nieuwe wet worden ook onderwijsprofessionals geacht verantwoordelijk om te gaan met hun rol en taak om signalen van onveiligheid rondom kinderen, ofwel kindermishandeling te signaleren en hiernaar te handelen. Door deze wetwijziging zijn zij verplicht te handelen volgens de meldcode als zij dergelijke zorgen hebben of signalen van kindermishandeling hebben opgevangen. De meldcode biedt handvaten om signalen van kindermishandeling in kaart te brengen, en deze op de juiste manier te interpreteren, om vervolgens de juiste beslissingen te maken (Rijksoverheid, 2019). Wanneer leerkrachten signalen opvangen van kindermishandeling dienen zij de meldcode te volgen en daar hun vervolgstappen naar aan te passen. De stappen staan op volgorde van uitvoering vanaf het moment dat een onderwijsprofessional signalen opvangt. Het is van belang dat de signaleerder eerst alle signalen in kaart brengt. Vervolgens kan overlegd worden met collega's

of Veilig thuis. Als de zorgen blijven bestaan zal men in gesprek gaan met alle betrokkenen waarna de afweging moet worden gemaakt betreffende de ernst van de situatie. Ook hier mag de onderwijsprofessional altijd contact opnemen met Veilig thuis. Tot slot wordt de uiteindelijke beslissing genomen om wel of geen zorgmelding te doen (Rijksoverheid, 2019).

Het is daarom van belang dat signalen van kindermishandeling vroegtijdig worden gesignaleerd om negatieve gevolgen voor kinderen te beperken. Hoewel bekend is dat onderwijsprofessionals in Nederland slechts een klein deel van de meldingen van kindermishandeling doen (Middel et al., 2019), is nog weinig bekend over de manier waarop onderwijsprofessionals signaleren, de factoren die een rol spelen bij het signaleren van kindermishandeling en het nemen van vervolgstappen. De hoofdvragen in dit onderzoek zijn daarom: “Hoe signaleren onderwijsprofessionals uit het Nederlands reguliere basisonderwijs kindermishandeling?

Wat zijn na de signalering van kindermishandeling de gekozen vervolgstappen van onderwijsprofessionals”?

Methode

Design

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een verkennende meervoudige case study om signalering van kindermishandeling door leerkrachten uit het Nederlands reguliere basisonderwijs in kaart te brengen. Aan de hand van acht verkennende kwalitatieve interviews is onderzocht hoe onderwijsprofessionals kindermishandeling signaleren en welke vervolgstappen er naar aanleiding van deze signalen worden genomen. De acht interviews zijn afgenomen bij leerkrachten, intern begeleiders (ib'ers) en één kwaliteitsondersteuner, allen werkzaam in het reguliere basisonderwijs in Noord Nederland.

Populatie en steekproef

De doelpopulatie van het onderzoek bestond uit een groep onderwijsprofessionals werkzaam in het Nederlands reguliere basisonderwijs. Er is gebruik gemaakt van een gemakssteekproef waarbij alleen onderwijsprofessionals zijn benaderd in de regio Noord-Nederland. Vanuit het netwerk van de onderzoeker zijn leerkrachten, ib'ers en kwaliteitsondersteuners via e-mail benaderd. Alle reacties zijn ook via e-mail binnengekomen. Er zijn alleen onderwijsprofessionals uit het reguliere basisonderwijs benaderd. Uiteindelijk hebben acht onderwijsprofessionals, werkzaam op verschillende basisscholen, meegewerkt aan het onderzoek. Onder deze onderwijsprofessionals

worden twee ib'ers, vijf leerkrachten en één kwaliteitsondersteuner verstaan. In tabel 1 worden alle onderwijsprofessionals weergegeven met een pseudoniem, haar functie, geslacht en haar ervaring in jaren.

Tabel 1

Pseudoniemen Onderwijsprofessionals

Pseudoniem:	Functie:	Geslacht:	Ervaring in jaren:
1. Alie	Leerkracht	Vrouw	18 jaar
2. Babette	Leerkracht	Vrouw	12 jaar
3. Cindy	Ib'er & Leerkracht	Vrouw	15 jaar
4. Denise	Ib'er	Vrouw	37 jaar
5. Evelien	Leerkracht	Vrouw	16 jaar
6. Feline	Leerkracht	Vrouw	5 jaar
7. Gezina	Kwaliteitsondersteuner	Vrouw	22 jaar
8. Helena	Leerkracht	Vrouw	6 jaar

Instrument

Voorafgaand aan de semi-gestructureerde interviews is een protocol opgesteld (Bijlage 1). Er zijn episodische interviews afgenomen bij alle respondenten (Flick, 2018). Zo is elk interview gestart met één open vraag over een praktijkervaring en/of een casus die zij konden noemen betreffende kindermishandeling. Vervolgens heeft de respondent de gelegenheid gehad om een casus te delen waarin zij kon vertellen eventuele ervaring(en) met kindermishandeling in de praktijk. Daarna is er door middel van open vragen dieper ingegaan op de manier van signaleren, wat er werd gesignaleerd en welke vervolgstappen er zijn gezet door de onderwijsprofessional. Zo zijn er vragen gesteld als: “Wat zag of hoorde u dat u zorgen baarde, wat heeft u toen gedaan en heeft u het ook met iemand besproken”? Aan het einde van het interview is telkens ruimte gelaten voor de respondent om andere onderwerpen te benoemen, feedback te geven of eigen vragen te stellen.

Procedure

Alle geworven onderwijsprofessionals zijn benaderd via de e-mail. Iedere respondent heeft voorafgaand aan het interview een ‘informed consent’ en informatiebrief ontvangen en ondertekend. Hierin staat onder andere dat de deelname aan het onderzoek vrijwillig is en dat respondenten elk moment mogen stoppen. In verband met de coronapandemie zijn zes interviews digitaal afgenomen.

Twee interviews zijn live op school afgenomen. Er is gekozen om zowel tijdens de fysieke als de digitale interviews in een aparte ruimte te zitten in verband met privacy. Voorafgaand aan de interviews is nogmaals toestemming gevraagd om de interviews op te nemen, waarna het opnameapparaat is aangezet. Alle data is opgeslagen op een beveiligde schijf van de Rijksuniversiteit Groningen. Deze werkwijze is voorafgaand aan de data-analyse akkoord bevonden door de ethische commissie van de Rijksuniversiteit Groningen. Ten slotte zijn alle interviews volledig getranscribeerd.

Analyseplan

Alle getranscribeerde interviews zijn geanalyseerd door middel van een inductieve thematische analyse (Braun & Clarke, 2006). Er is gebruik gemaakt van inductieve open codering. Ten eerste zijn alle signalen van kindermishandeling gecodeerd, vervolgens alle omgevingsfactoren. Bij alle signalen is daarnaast in kaart gebracht op welke manier deze gesignaleerd zijn. Deze uitkomsten zijn vervolgens gecategoriseerd in een aantal thema's die betrekking hebben op het type signalering zoals: observatie en gespreksvoering. Daarnaast zijn ook alle omgevingsfactoren gecategoriseerd in een aantal overkoepelende thema's, namelijk: ouderfactoren, culturele factoren en school- en onderwijsprofessional factoren. Deze factoren kunnen van invloed zijn op de manier waarop onderwijsprofessionals signaleren, of welke zij meewegen in de besluitvorming bij het signaleringsproces. Onder ouderfactoren kan gedacht worden aan een scheiding of de sociaal economische status (SES) van ouders. Culturele factoren kunnen bijvoorbeeld een bepaalde uiting van geloofsovertuiging zijn of een taalbarrière. Tot slot kan onder school- en onderwijsprofessional factoren de waarden en normen worden verstaan van de personen die signaleren of het aantal leerlingen in de klas.

Ten slotte wordt er ook aandacht besteed aan de tweede hoofdvraag, waarbij alle vervolgstappen zijn gecodeerd. Deze zijn gecategoriseerd in de thema's: vervolgstappen die binnen de school zijn gezet en de stappen die buiten de school zijn gezet.

Resultaten

Signalering van kindermishandeling door onderwijsprofessionals

Uit de interviews met de onderwijsprofessionals kwam naar voren dat zij diverse methoden gebruiken om kindermishandeling te signaleren (zie tabel 2). Onderwijsprofessionals benoemen in en rondom de klas gedrag te observeren en ook via gespreksvoering met het kind signalen op te vangen. Ook worden er signalen opgevangen vanuit de omgeving die door onderwijsprofessionals werden

meegewogen. Daarnaast werd er ook gesignaleerd tijdens het contact met ouders. Hierbij werd gesignaleerd door middel van het observeren van gedrag, gespreksvoering en signalering vanuit de omgeving. Tot slot werden er ook meerdere omgevingsfactoren genoemd tijdens de interviews die ook een rol hebben gespeeld in de signalering door onderwijsprofessionals.

Tabel 2

Thema's Behorende bij de Manieren Waarop Onderwijsprofessionals Signaleren.

Thema's:	Subthema's:
Signalering in en rondom de klas	<i>Observatie</i>
	<i>Gespreksvoering</i>
	<i>Signalering vanuit omgeving</i>
Signalering tijdens contact met ouders	<i>Observatie</i>
	<i>Gespreksvoering</i>
	<i>Signalering vanuit omgeving</i>
Omgevingsfactoren	<i>Gezinsfactoren</i>
	<i>Culturele factoren</i>
	<i>School- en onderwijsprofessional factoren</i>

Signalering in en rondom de klas

Observatie. Onderwijsprofessionals noemen veelal signalen die zij hebben opgevangen door middel van observatie. Aspecten van het kind die worden geobserveerd zijn: gedrag, fysieke kenmerken en de voortgang van zijn/haar ontwikkeling.

Er worden verschillende gedragingen genoemd die volgens hen in verband staan met een vorm van kindermishandeling. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om externaliserend gedrag zoals boosheid (4,5,8), slaan of schoppen (8), dwars gedrag (4) en gemeen gedrag (5). Ook noemen diverse leerkrachten voorbeelden van internaliserende problematiek zoals schrikkerig (1,7) of stil gedrag (6). Gezina geeft daarbij aan dat ze schrikkerig gedrag specifiek opvallend vindt wanneer dit wordt gesignaleerd nadat een leerkracht zijn/haar stem verheft en uitvalt tegen de klas. Het gedrag in combinatie met de actie van de leerkracht wordt door Gezina samenhangend gezien als een signaal van kindermishandeling.

Daarnaast benoemen onderwijsprofessionals nog diverse andere gedragingen zoals aandacht zoeken (1), overdreven vrolijk gedrag (2) of schaamte (3,5,8). Bij schaamte kan het bijvoorbeeld gaan om het niet willen omkleden en/of douchen voor en/of na de gymles. Een belangrijke factor

waardoor dit werd geïnterpreteerd als signaal is omdat het volgens de onderwijsprofessionals niet passend was bij de leeftijd van het kind.

Naast het observeren van het gedrag van kinderen, worden er ook andere signalen geobserveerd door onderwijsprofessionals. Er wordt ook gelet op bijvoorbeeld uiterlijke verzorging (1-2), lichaamsgeur (4-6) en wat kinderen wel of niet meekrijgen naar school (1,2,4,8). Een duidelijke observatie die hierop aansluit benoemt Helena (leerkracht) in haar interview: *“Maar deze jongen zag er ook niet goed uit. Hij was veel te zwaar. Het was echt een hele grote jongen, had altijd hele gele tanden”*. Een aantal onderwijsprofessionals (1,2,4,6,8) vertellen ook dat sommige kinderen geen eten, drinken of gymkleding mee krijgen naar school. Deze signalen, die kenmerkend zijn voor de verzorging van het kind, kunnen duiden op verwaarlozing.

Daarnaast worden er ook observaties gedaan rondom de verzorging van een kind, wordt er ook aandacht besteed aan fysieke signalen, die kenmerkend zijn voor fysieke kindermishandeling. Factoren die hieronder vallen zijn bijvoorbeeld blauwe plekken of botbreuken. Vijf onderwijsprofessionals noemen weleens blauwe plekken en breuken te hebben gezien bij kinderen (1,3,4,7,8). Een ander fysiek signaal wat door Denise (ib'er) eens is ontdekt is een brandplek bij een kind: *“Dat was een meisje die kwam op school met in haar handje, zo op de rug van d'r hand een driehoekje. Een brandplek als een driehoekje”*. Hier had Denise (ib'er) een duidelijke mening over: *“Je krijgt niet per ongeluk een driehoekje op je hand en ook niet even van per ongeluk aanraken. Het is er echt gewoon ingezet. Het was zo duidelijk een driehoekje, van de punt van het strijkijzer”*.

Ten slotte wordt ook achterstand in de ontwikkeling van kinderen genoemd als signaal van kindermishandeling. Voorbeelden die worden genoemd zijn een kind dat in groep vijf nog niet kon fietsen (8), zindelijkheidsproblemen (5,6) en een opgelopen leerachterstand door schoolverzuim (6). Hierbij noemen onderwijsprofessionals dat des te ouder een kind is, des te vaker bovenstaande signalen worden geïnterpreteerd als signalen van kindermishandeling, ofwel verwaarlozing.

Gespreksvoering. Diverse onderwijsprofessionals gaven aan ook signalen op te vangen uit gesprekken met kinderen. Bijna alle onderwijsprofessionals (2-8) vertellen signalen te hebben opgevangen die het kind hen zelf heeft verteld of die het kind liet blijken door zijn/haar eigen verhalen. Zo vertelt Feline (leerkracht) dat een kind in haar klas vaak klaagt over buikpijn. Hierbij is zowel de regelmaat van deze uitgesproken klachten als de klacht zelf een signaal die als zorgelijk wordt ervaren. Ook Denise (ib'er) benoemt vier situaties waarbij ze mondeling signalen van kindermishandeling opving. Een voorbeeld daarvan is: *“Een paar jaar geleden, toen hadden wij een*

meisje, een kleuter die hier op school vertelde dat... uiteindelijk vertelde ze dus aan de juf dat papa haar sloeg”.

Signalering vanuit omgeving. Naast kinderen zijn er soms ook andere betrokkenen die onderwijsprofessionals aanspreken en mondelinge informatie uitwisselen. Drie onderwijsprofessionals (1,4,5) noemen dat zij ouders of andere betrokkenen hebben gesproken die hun zorgen mondeling met hen hebben gedeeld. Onderwerpen die dan ter sprake komen hadden voornamelijk te maken met de tijd, plek en de manier waarop kinderen ergens rondzwierven (1,4,5). Zo beschrijft Denise het volgende: *“Nou en toen kwam er nog een tweede verhaal bij van een collega die had datzelfde jongetje gezien bij een kanaal met zijn...., dat is dan een oom maar die is eigenlijk maar een paar jaar ouder”.* Soortgelijke signalen die op deze wijze door onderwijsprofessionals worden opvangen, vinden sommigen lastig te interpreteren omdat er sprake is van informatie uit de tweede hand (1,4).

Signalering tijdens contact met ouders

Observatie. Onderwijsprofessionals noemen meerdere signalen die zij tijdens contacten met ouders hebben opgevangen door middel van observatie. Aspecten in het contact met ouders die worden geobserveerd zijn: gedrag en fysieke kenmerken. Uit observatie van onderwijsprofessionals blijkt dat ouders weleens boos reageren (5,7,8) wat zowel gericht is naar school als naar het kind toe. Gezina (kwaliteitsondersteuner) noemt dat zij tijdens ophaalmomenten vaak heeft geobserveerd dat moeder weinig geduld heeft en boos reageert op het kind. Ook wordt benoemd dat ouders hun kind regelmatig te laat ophalen (8) en kinderen tijdens de coronaperiode vaak bij de opvang zijn omdat ouders veel werken (5). Een duidelijke observatie die Gezina (kwaliteitsondersteuner) benoemt is: *“Toen vader haar ophaalde zag de leerkracht dat vader de dochter sloeg”.*

Naast het gedrag van ouders blijkt uit de interviews dat onderwijsprofessionals ook fysieke kenmerken van ouders noemen. Zo hebben Alie (leerkracht) en Helena (leerkracht), tijdens het contact met ouders, te maken gehad met drank en/of drugslucht bij ouder(s). Helena (leerkracht) vertelt bijvoorbeeld: *“Dan werd hij later wel opgehaald maar dan rook hij(noot:vader) bijvoorbeeld heel erg naar wiet”.* Helena (leerkracht) benoemt hierbij dat de observatie van vader in combinatie met het gedrag van het kind, maakt dat ze vermoedens had van kindermishandeling. De geur van verdovende middelen is voor deze onderwijsprofessional een signaal die zij laten meewegen. Een andere geur die ook wordt benoemd als signaal is de lichaamsgeur van ouders. Evelien (leerkracht) signaleert bij twee verschillende situaties ouders waarbij zij een onfrisse lichaamsgeur opmerkt. Het kan zijn dat Evelien (leerkracht) dit signaal in de tweede situatie interpreteert als signaal van

kindermishandeling doordat er in de eerste situatie daadwerkelijk sprake bleek te zijn van kindermishandeling.

Gespreksvoering. Wanneer onderwijsprofessionals ouders uitnodigen op gesprek en daarin hun zorgen delen, ontvangen zij soms ook verontrustende reacties vanuit ouders. Zo noemt Denise (Ib'er) dat vader in een gesprek benoemt soms te hardhandig stoeit met het kind. Dit signaal klopte met het beeld wat werd gesignaleerd bij het kind. In goed overleg zijn toen afspraken gemaakt over het stoeien. Ook worden er andere voorbeelden genoemd waarbij ouders hulp aanvaarden of inzien dat zij dit nodig hebben (1,3,4,8). Denise (ib'er) geeft als voorbeeld: *“En moeder gaf ook zelf heel duidelijk aan: “Ja ik kan het ook gewoon niet en ik heb hulp nodig”*. Echter is er niet altijd overeenstemming met ouders. Bij Evelien (leerkracht) en Helena (leerkracht) delen ouders de zorgen vanuit school niet en wuiven zij deze weg. In beide gevallen is toen besloten om verder niets met de signalen te doen. Zo noemt Evelien (leerkracht) dat zij in de veronderstelling was dat ze zonder toestemming van ouders geen verdere stappen kon ondernemen. Helena (leerkracht) vertelt dat er al hulpverlening actief was binnen het gezin, waardoor er is besloten vanuit school geen actie te ondernemen.

Signalering vanuit omgeving. Naast signalen die persoonlijk worden opgevangen door onderwijsprofessionals zijn er soms ook situaties waarbij signalen via anderen worden gedeeld. Er is dan sprake van indirecte signalen. Er zijn onderwijsprofessionals die soortgelijke signalen benoemen in de interviews. Vanuit de omgeving wordt het volgende gesignaleerd: ouders zitten aan de drugs (4) en een gezin dat vele problemen had die werden opgemerkt uit observaties door anderen (5). Denise en Evelien benoemen dat zij deze signalen wel laten meewegen omdat zij tegelijkertijd ook zorgen hadden omtrent het kind/de kinderen. Twee andere onderwijsprofessionals (1,7) noemen expliciet dat ze juist zorgvuldig met 'tweedehands' informatie om willen gaan omdat zij dit niet zelf hebben gesignaleerd. Zo zegt Alie in haar interview: *“En omdat het ja, een heleboel van wat ik wist heb ik van horen zeggen, dus daar kan ik natuurlijk niks mee”*. Alie geeft daarnaast aan dat zij deze signalen niet heeft gebruikt in haar afweging.

Omgevingsfactoren

In sommige situaties spelen ook andere factoren een rol bij de signalering van kindermishandeling. Deze factoren hebben dan niet per sé betrekking op observaties, gespreksvoering of signalering vanuit de omgeving, maar kunnen hier wel op van invloed zijn. Onderwijsprofessionals noemen verschillende soorten omgevingsfactoren. De omgevingsfactoren die aan bod kwamen waren: ouderfactoren, culturele factoren en schoolfactoren.

Gezinsfactoren. Uit de interviews kwamen enkele gezinsfactoren die wellicht een rol kunnen spelen in de signalering van kindermishandeling. Een gezinfactor die werd genoemd tijdens de interviews is het feit dat sommige ouders zijn gescheiden, of in scheiding liggen (1,5,6). Dit werd niet per sé als signaal genoemd, maar doordat ze wel ter sprake zijn gebracht, kan het zo zijn dat onderwijsprofessionals deze factor hebben meegewogen in het signaleringsproces. Daarnaast kwam ook de sociaal economische status van gezinnen ter sprake (3). Cindy noemt daarbij specifiek de woorden: ‘type gezinnen’ en ‘zwakke milieus’. Hierbij is Cindy niet in detail getreden, waardoor er niet kan worden beschreven wat ze hier precies onder verstaat. Wat ze wel nog heeft benoemd, is dat deze factor er volgens haar voor zorgt dat signalen van kindermishandeling beter zichtbaar zijn en dus eerder gesignaleerd kunnen worden. Tot slot wordt nog de grootte van het gezin (5) benoemd.

Culturele factoren. Naast ouderfactoren worden er ook verschillende culturele factoren genoemd door onderwijsprofessionals die een rol kunnen spelen bij de signalering van kindermishandeling. Zowel geloofsovertuiging (6) als een emigratie en daardoor een andere culturele achtergrond (4) worden genoemd als culturele factoren. Zo ervaart Feline (leerkracht) een opmerking over het geloof van een vader als zorgwekkend. In deze situatie noemt Feline (leerkracht) duidelijk dat deze uitting van zijn geloof in combinatie met alle andere gebeurtenissen in deze gezinssituatie ervoor hebben gezorgd dat Feline er een gek gevoel aan overhield en is overgegaan tot actie.

School- en onderwijsprofessionalfactoren. Tot slot spelen binnen de school ook bepaalde factoren een rol in het signaleringsproces. Evelien (leerkracht) noemt hier een goed voorbeeld van, namelijk: dat haar klas een groot leerlingaantal heeft. De mogelijkheid bestaat dat Evelien (leerkracht) dit noemt omdat dit voor haar een reden kan zijn waardoor zij signalen van kindermishandeling minder snel herkent of opvangt. Alie (leerkracht) benoemt daarnaast dat ze werkt op een kleine school, wat zij mee laat wegen in haar afweging om wel of niet te melden.

De hoeveelheid ervaring met kindermishandeling op school van onderwijsprofessionals kan ook van invloed zijn op de signalering. In dit onderzoek zijn twee (2,5) onderwijsprofessionals geïnterviewd die hebben aangegeven geen ervaring te hebben met kindermishandeling.

Vervolgstappen bij signalen van kindermishandeling

Een tweede doel in dit onderzoek was het in kaart brengen van het handelen van onderwijsprofessionals na de signalering van kindermishandeling. Uit de interviews kwamen zowel vervolgstappen binnen als buiten de school naar voren (zie tabel 3).

Tabel 3

Thema's Behorende bij Vervolgstappen bij Signalen van Kindermishandeling

Handeling na signalering	<i>Vervolgstappen binnen de school</i>
	<i>Vervolgstappen buiten de school</i>

Vervolgstappen binnen de school

Uit de interviews blijkt dat onderwijsprofessionals vooral vervolgstappen gekozen hebben die zij binnen de school gezet hebben. Een vervolgstap die vooral wordt genoemd, is het gesprek aangaan met ouders (2-8) op school. Wanneer er zorgen zijn rondom een kind, zijn veel onderwijsprofessionals van mening dat ouders hiervan op de hoogte moeten worden gesteld én dat hierover het gesprek dient te worden aangegaan. Daarnaast wordt collegiale consultatie ook veel genoemd door onderwijsprofessionals (1-6, 8). Een deel van hen (1,2,5,6,8) noemen contact te hebben gezocht met de ib'er. Ook wordt aangegeven (2-6) dat er geïnformeerd wordt bij collega's of duo-partner. In bepaalde situaties wordt ook de directie benaderd (2,4,5) of zouden onderwijsprofessionals de directie benaderen. Hierbij wordt specifiek aangegeven dat deze stap wordt gezet als de 'ernst' van de situatie wordt inzien. Echter is niet duidelijk wat men verstaat onder 'ernst'.

Tevens hebben Evelien (leerkracht) en Gezina (kwaliteitsondersteuner) ook benoemd dat zij, of collega's, ook in gesprek zijn gegaan met de kinderen om de situatie uit te vragen. Ten slotte wordt er nog genoemd dat bepaalde onderwijsprofessionals ervoor kiezen om het kind extra in de gaten houden (2,4,6), het dossier van het kind te checken (2) en/of extra begeleiding aan te bieden aan het kind (2).

Vervolgstappen buiten de school

De geïnterviewde onderwijsprofessionals gaven slechts in zeer beperkte mate aan stappen buiten de school te hebben ondernomen. Sommige onderwijsprofessionals hebben hulpverlening ingeschakeld (4,5), iemand geconsulteerd uit het eigen netwerk (1), de leerplichtambtenaar ingelicht bij schoolverzuim (6) en is in één geval Veilig thuis geconsulteerd (7). Gezina vertelt, dat of ze nou twijfelt of niet, ze altijd contact opneemt met Veilig thuis om met hen te overleggen over de interpretatie van de signalen en vervolgens de te nemen vervolgstappen.

Tot slot zijn er ook onderwijsprofessionals die tijdens de interviews reflecteren op de door hun genomen stappen in voorgaande situaties. Maar liefst drie onderwijsprofessionals (3,4,6) noemen spijt te hebben van- of terug te denken aan de stappen die zij hebben gezet. Niet alle

onderwijsprofessionals kunnen benoemen wat dit als oorzaak heeft. Cindy (ib'er en leerkracht) benoemd wél een mogelijke oorzaak, namelijk: dat de reactie van haar collega's toendertijd, haar weerhield om met ouders in gesprek te gaan. Vooral de uitpraken die collega's deden zorgden bij Cindy (leerkracht) voor twijfels. Evelien (leerkracht) zat in een soortgelijke situatie. In de situatie van Evelien (leerkracht) was het echter de reactie van de directie, die haar ervan weerhield om een zorgmelding te doen bij Veilig thuis.

Conclusie en Discussie

In dit onderzoek is er gekeken naar de manier waarop onderwijsprofessionals signaleren, welke signalen opgevangen worden en vervolgens welke vervolgstappen zij hebben gezet. Onderwijsprofessionals signaleren voornamelijk door middel van *observatie* en *gespreksvoering*. Dit komt overeen met informatie van Putte et al (2013), zo stellen zij dat het observeren van gedrag, non-verbale signalen en de informatie die kinderen delen in hun interactie met betrokkenen van groot belang zijn voor het signaleren van kindermishandeling. Een manier van signaleren die nauwelijks wordt genoemd is het signaleren vanuit interacties tussen ouders en het kind. Echter stelt Wenselaar (2015) dat er juist meer aandacht besteed moet worden aan verbale signalen die uit interacties tussen ouder en kind worden gesignaleerd.

Vanuit observaties van onderwijsprofessionals worden veelal *fysieke signalen* en *gedragingen* genoemd als (mogelijke) signalen van kindermishandeling. Uit meerdere onderzoeken (Paavilainen en Flinck, 2015, Bruyninx et al, 2021, Putte en Lucassen et al, 2013 en van Gemert 2019) blijkt ook dat gedragingen en fysieke signalen eerder worden gesignaleerd ten opzichte van andere signalen passend bij kindermishandeling. Echter worden er geen signalen genoemd van seksueel misbruik wat aansluit bij het onderzoek van Vrolijk-Bosschaart et al (2018). Zij noemen dat dit gegeven wellicht veroorzaakt wordt doordat de signalen, kenmerkend voor seksuele mishandeling, vaak overeen komen met signalen van fysieke kindermishandeling. Uit het onderzoek van Bruyninx et al (2021) komt ook naar voren dat signalen van fysieke- en seksuele kindermishandeling wel meer zichtbaar zijn dan andere vormen van kindermishandeling.

Naast observaties worden er ook verschillende signalen vanuit gespreksvoering gesignaleerd door onderwijsprofessionals. De signalen kwamen voornamelijk voort *uit gesprekken met het kind zelf*, *uit gesprekken met ouders* en signalen die *vanuit de omgeving* werden opgevangen. Er worden voornamelijk signalen genoemd die onderwijsprofessionals zelf in gesprekken overgedragen krijgen van het kind, ouders of omgeving. Dit komt niet overeen met de informatie van Putte et al (2013). Zij

stellen namelijk dat zowel kinderen als ouders niet snel praten over wat er gebeurt op het moment dat er sprake is van kindermishandeling.

Tevens kan worden geconcludeerd dat omgevingsfactoren in sommige gevallen ook van invloed kunnen zijn op de signalering van kindermishandeling. De factoren die vooral genoemd zijn kunnen worden onderverdeeld in: *gezinsfactoren*, *culturele factoren* en *school- en onderwijsprofessional factoren*. Een gezinsfactor die het meest is genoemd is een echtscheiding tussen ouders. Volgens Spruijt en Kormos (2014) komt kindermishandeling vaker voor bij echtscheidingssituaties dan bij intacte gezinnen en kan een echtscheiding zelfs het risico op kindermishandeling vergroten. Een gezinsfactor die nauwelijks wordt genoemd is de sociaal economische status van gezinnen. Lloyd en Kepple (2017) stellen dat een lage sociaal economische status in verband staat met verwaarlozing, wat een vorm is van kindermishandeling. Echter stellen Doidge et al (2017) dat een laag sociaal economische status pas als risicofactor wordt gezien wanneer er daarnaast ook andere risicofactoren aanwezig zijn in het gezin. Hierbij kan gedacht worden aan mentale gesteldheid (stress), een laag inkomen of werkloosheid, het huishouden waarin geleefd wordt en het werk wat ouders doen. Op het gebied van culturele factoren worden weinig factoren genoemd. Volgens Alink (2017) kan dit kloppen, omdat cultuur en etniciteit vaak samenhangen met andere factoren die mogelijk een sterkere relatie hebben met kindermishandeling.

Ten derde worden ook weinig school- en onderwijsprofessional factoren genoemd tijdens de interviews. Wel blijken twee onderwijsprofessionals geen ervaring te hebben met kindermishandeling in de praktijk. Deze factor komt overeen met de uitkomsten van het onderzoek van Karadag et al (2015), waarin gesteld wordt dat het kunnen herkennen van signalen afhankelijk kan zijn van de hoeveelheid kennis en ervaring die een onderwijsprofessional heeft met kindermishandeling.

Bij beantwoording van de tweede onderzoeksvraag kan geconcludeerd worden dat onderwijsprofessionals vooral hun *collega's consulteren of het gesprek aangaan met ouders*. Dit komt neer op stappen die kunnen worden onderverdeeld in *vervolgstappen binnen de school*. Deze vervolgstappen hebben een overlap met stap twee van de meldcode (Rijksoverheid, 2019). Echter consulteren onderwijsprofessionals nauwelijks met Veilig thuis en hebben alle onderwijsprofessionals, op één na, nog nooit een zorgmelding gedaan. Deze bevindingen komen overeen met de resultaten van het HESTIA project (Middel et al., 2019), waaruit naar voren komt dat er weinig gemeld wordt door professionals uit het onderwijs.

Methodologische discussie

In dit onderzoek is door middel van een gemak-steekproef in kaart gebracht welke manieren onderwijsprofessionals gebruiken om signalen van kindermishandeling in kaart te brengen en welke vervolgstappen zij daarna zetten. De wijze van interviewen geeft echter geen volledig beeld van de wijze waarop onderwijsprofessionals in Nederland signaleren of welke vervolgstappen kunnen worden gezet. Dit kan van invloed zijn op de validiteit van het onderzoek. Het onderzoeksinstrument wat is gebruikt, heeft geen rekening gehouden met specifieke omgevingsfactoren die wellicht een rol spelen bij de signalering van kindermishandeling. Ook focust het instrument zich voornamelijk op wat er wordt meegewogen in een specifieke casus, maar niet op hoe het proces plaatsvindt.

Tevens is er geen rekening gehouden bij de selectie van respondenten met eventuele persoonskenmerken, in welke beroepsgroep zij werkzaam zijn, het geslacht, de leeftijd en ervaring met kindermishandeling. Dit gegeven kan een negatieve invloed hebben gehad op de resultaten van het onderzoek, waardoor deze niet generaliseerbaar zijn.

Ook zijn alle respondenten via het eigen netwerk geworven, wat wellicht een vertekend beeld kan geven van de realiteit. Dit wil zeggen dat er alleen respondenten hebben meegedaan die werkzaam zijn binnen Noord-Nederland, die wellicht weinig te maken krijgen met een lage sociaal economische status of culturele verschillen.

Er kan dus niet met zekerheid antwoord worden gegeven op de gestelde hoofdvragen, om reden van onjuiste werving en selectie van respondenten. Echter geeft het onderzoek wel voldoende aanknopingspunten om bepaalde hypothesen verder uit te zoeken in de praktijk. Zo kan een hypothese zijn dat de meest gebruikte manier van signalering door middel van observatie en gespreksvoering verloopt.

Aanbevelingen

In dit onderzoek zijn alleen vrouwelijke onderwijsprofessionals bevroegd. Interessant zou zijn om ook mannelijke onderwijsprofessionals te bevroeden omdat er vanuit het onderzoek van Bruininckx (2021) ook blijkt dat het geslacht van de onderwijsprofessional ook een rol kan spelen in het wel of niet signaleren van kindermishandeling.

Toch zijn er ook veel overeenkomsten tussen de resultaten van het onderzoek en de bevindingen uit de literatuur. Zo zou het wellicht ook interessant zijn om respondenten te werven die specifiek werkzaam zijn als leerkracht, omdat zij volgens het onderzoek van Ricks et al (2019) en Schols et al (2013) voornamelijk betrokken zijn bij de kinderen en het kind-systeem.

Een kwantitatieve onderzoeksaanpak zou ook kunnen leiden tot meer objectieve resultaten om zo de generaliseerbaarheid van het onderzoek te vergroten. Zo kan onderzocht worden hoe vaak signalen van kindermishandeling worden gesignaleerd of hoe vaak leerkrachten of ander onderwijspersoneel een melding doen bij Veilig Thuis. Wanneer deze vraagstukken in een breder en groter onderzoek worden onderzocht is er wellicht sprake van een hogere mate van betrouwbaarheid en validiteit.

Uit het onderzoek blijkt dat signalen van seksuele kindermishandeling weinig worden waargenomen. Daarentegen worden wel veelal fysieke signalen genoemd, maar worden deze wellicht onterecht geïnterpreteerd als fysieke kindermishandeling. Dit komt overeen met wat Vrolijk-Bosschaart et al. (2018) concluderen in hun onderzoek. Zij stellen namelijk dat signalen die kenmerkend zijn voor seksueel misbruik vaak worden gezien als signalen voor fysieke kindermishandeling. Tot slot komt naar voren dat onderwijsprofessionals weinig vanuit interacties signaleren, terwijl Wenselaar (2015) beschrijft dat dit juist een waardevolle manier is om bepaalde signalen op te vangen. Daarom is het van belang dat er extra aandacht wordt besteed in het opleiden van onderwijsprofessionals op het gebied van signalering. Waarbij het ook van belang is dat onderwijsprofessionals kennis hebben van de verplichte meldcode en weten welke ondersteuning Veilig Thuis hen kan bieden.

Literatuurlijst

- Ajilian Abbasi, M., Saeidi, M., Khademi, G., Hoseini, B. L., & Emami Moghadam, Z. (2015). Child maltreatment in the world: a review article. *International Journal of Pediatrics*, 3(1.1), 353-365, van: http://ijp.mums.ac.ir/article_3753.html
- Alink, L. (2017). Kindermishandeling. In: van IJzendoorn, M., van Rosmalen, L. (eds) *Pedagogiek in beeld* (177-186). Bohn Stafleu van Loghum, Houten. https://doi.org/10.1007/978-90-368-0616-9_14
- van Berkel, S. R., Prevoo, M. J., Linting, M., Pannebakker, F. D., & Alink, L. R. (2020). Prevalence of child maltreatment in the Netherlands: An update and cross-time comparison. *Child abuse & neglect*, 103. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104439>

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bruyninckx, S., Vanderfaeillie, J., Van Dooren, E., Van Puyenbroeck, B., & Van Holen, F. (2021). Recognition and reporting of child abuse by personnel of Flemish rural primary schools. *Children and Youth Services Review*, 130, 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106267>
- Bullock, L., Stanyon, M., Glaser, D., & Chou, S. (2019). Identifying and responding to child neglect: Exploring the professional experiences of primary school teachers and family support workers. *Child Abuse Review*, 28(3), 209-224. <https://doi.org/10.1002/car.2558>
- Doidge, J. C., Higgins, D. J., Delfabbro, P., & Segal, L. (2017). Risk factors for child maltreatment in an Australian population-based birth cohort. *Child Abuse & Neglect*, 64, 47-60. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.12.002>
- Fitzpatrick, M. D., Benson, C., & Bondurant, S. R. (2020). Beyond reading, writing, and arithmetic: The role of teachers and schools in reporting child maltreatment (No. w27033). National Bureau of Economic Research van: <http://www.nber.org/papers/w27033>
- Flick, U. (2018). *An introduction to qualitative research*. Sage London.
- van Gemert, M. (2019). Kindermishandeling: definitie, cijfers en gevolgen. In *Praktijkboek praten met kinderen over kindermishandeling*. 3-15. Bohn Stafleu van Loghum, Houten. <https://doi.org/10.1007/978-90-368-1436-2>
- Gilbert, R., Kemp, A., Thoburn, J., Sidebotham, P., Radford, L., Glaser, D., MacMillan, H.L., (2008). Child Maltreatment 2: Recognising and responding to child maltreatment. *Lancet*, 373(167-80). [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)61707-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)61707-9)
- Goebbels, A. F., Nicholson, J. M., Walsh, K., & De Vries, H. (2008). Teachers' reporting of suspected child abuse and neglect: behaviour and determinants. *Health education research*, 23(6), 941-951. <https://doi.org/10.1093/her/cyn030>

- Haans, T., Hoefnagels, C. C. J. (2018). Hoe maken we een succes van de aanscherping in de Wet Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling? Van: https://www.researchgate.net/profile/Teun-Haans-2/publication/327485278_Over_aanscherping_van_de_Wet_Meldcode_Huiselijk_Geweld_en_Kindermishandeling/links/5be183aca6fdcc3a8dc1a937/Over-aanscherping-van-de-Wet-Meldcode-Huiselijk-Geweld-en-Kindermishandeling.pdf
- Johnson, E.J., James, C. (2016) *Effects of child abuse and neglect on adult survivors*, *Early Child Development and Care*, 186 (11), 1836-1845. <https://doi.org/10.1080/03004430.2015.1134522>
- Karadag, S. C., Sönmez, S., & Dereobah, N. (2015). An investigation of preschool teachers' recognition of possible child abuse and neglect in Izmir, Turkey. *Journal of Interpersonal Violence*, 30 (5), 873-891. <https://doi.org/10.1177%2F0886260514536274>
- Leppäkoski, T., Rantanen, H., Helminen, M., Paavilainen, E., (2019) How Training Impacts the Identification and Discussion of the Risks of Child Maltreatment: A Finnish Follow-Up Study. *G J Health Science Nurs.* 2(1). 1-10, van: <http://gslpublishers.org/journals/current-issues/129-Article.pdf>
- Lloyd, M. H., & Kepple, N. J. (2017). Unpacking the parallel effects of parental alcohol misuse and low income on risk of supervisory neglect. *Child abuse & neglect*, 69, 72-84. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.03.007>
- Lynne, E.G., Gifford, E.J., Evans, K.E., Rosch, J.B. (2015). Barriers to reporting child maltreatment: do emergency medical services professionals fully understand their role as mandatory reporters? *North Carolina Medical Journal* 76: 13-18. <https://doi.org/10.18043/ncm.76.1.13>
- Mathews, B., Yang, C., Lehman, E.B., Mincemoyer, C., Verdiglione, N., Levi, B.H. (2017). Educating early childhood care and education providers to improve knowledge and attitudes about reporting child maltreatment: A randomized controlled trial. *Plos one* 12. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0177777>
- Middel, F., Grietens, H., López, M. L., Knorth, E. J., & Bouma, H. (2019). Hestia research project: resultaten van de dossierstudie, van: <https://research.rug.nl/nl/publications/6eb44898-eb8b-4ae1-99e2-4350de13d29c>

- NJI , (2019). *Cijfers over kindermishandeling*. Geraadpleegd op 28-09-2021, van <https://www.nji.nl/cijfers/kindermishandeling>
- Paavilainen, E., & Flinck, A. (2015). *Efficient methods for identifying child maltreatment in social and health care*. Clinical Guideline. Nursing Research Foundation.
- van de Putte, E. M., Lukkassen, I. M. A., Russel, I. M., & Teeuw, A. H. (Eds.). (2013). *Medisch handboek kindermishandeling*. Bohn Stafleu van Loghum.
- Ricks, L., Tuttle, M., Land, C., & Chibbaro, J. (2019). Trends and Influential Factors in Child Abuse Reporting: Implications for Early Career School Counselors. *Journal of school counseling*, 17(16), n16.
- Rijksoverheid, (2019). Veilig thuis. Geraadpleegd op 26 januari 2022, van: <https://www.rijksoverheid.nl/contact/contactgids/veilig-thuis>
- Rijksoverheid, (2019). Afwegingskader meldcode. Onderwijs en leerplicht / RMC van: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/documenten/publicaties/2018/07/01/toolkit-meldcode-huiselijk-geweld-en-kindermishandeling>
- van Rossum, J., ten Berge, I., & Anthonijsz, I. (2008). Competenties in relatie tot de aanpak van kindermishandeling. Nederlands Jeugdinstituut. Geraadpleegd van: <https://www.nji.nl/zoeken?keyword=competenties+in+de+relatie+tot+kindermishandeling>
- Schols, M.W.A., Ruiter de, C., Öry F.G., (2013). How do public child healthcare professionals and primary school teachers identify and handle child abus cases? A qualitative study. *BMC Public Health* 13(1), 1-16. Geraadpleegd van: <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/13/807>
- Spruijt, E., & Kormos, H. (2014). *Handboek scheiden en de kinderen: voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft*. Bohn Stafleu van Loghum.
- Talsma M., Bengtsson Boström, K., Östberg, A.L., (2015). Facing suspected child abuse – what keeps Swedish general practitioners from reporting to child protective services. *Scandinavian Journal of Primary Health Care* 33: 21-26. <https://doi.org/10.3109/02813432.2015.1001941>

Vanderfaeillie, J., De Ruyck, K., Galle, J., Van Dooren, E., & Schotte, C. (2018). The recognition of child abuse and the perceived need for intervention by school personnel of primary schools: Results of a vignette study on the influence of case, school personnel and school characteristics. *Child Abuse and Neglect*, 79, 358-370.

<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.02.025>

Veilig Thuis. (z.d.) Hoe werkt veilig thuis? Geraadpleegd op 20-02-2022, van:

<https://veiligthuis.nl/hoe-werkt-veilig-thuis/>

Visscher, S. J. A., van Stel, H. F., & Staal, I. I. E. (2019). Verbeterkansen voor preventie van kindermishandeling door jeugdartsen en jeugdverpleegkundigen. *JGZ Tijdschrift voor jeugdgezondheidszorg*, 51(2), 30-37. <https://doi.org/10.1007/s12452-019-00171-w>

Vrolijk-Bosschaart, T. F., Brilleslijper-Kater, S. N., Benninga, M. A., Lindauer, R. J., & Teeuw, A. H. (2018). *Clinical practice: recognizing child sexual abuse—what makes it so difficult?*. *European journal of pediatrics*, 177(9), 1343-1350. <https://doi.org/10.1007/s00431-018-3193-z>

Weegar, K., & Romano, E. (2019). Child maltreatment knowledge and responses among teachers: A training needs assessment. *School Mental Health*, 11(4), 741-753.

<https://doi.org/10.1007/s12310-019-09317-1>

Wenselaar, L. (2015). Risico's voor het kind. In *Integrale hulpverlening aan ouders met psychiatrische en/of verslavingsproblemen en hun kinderen*. 57-64. Bohn Stafleu van Loghum, Houten. DOI: 10.1007/978-90-368-0935-1

Bijlage A

Informatiebrief met toestemmingsformulier

Informatiebrief

Vanuit de masteropleiding Orthopedagogiek van de Rijksuniversiteit Groningen doen wij onderzoek naar de ervaringen die men in het basisonderwijs heeft met (vermoedens van) kindermishandeling. Door middel van dit onderzoek willen we inzicht krijgen in wat er op basisscholen met betrekking tot

dit onderwerp gesignaleerd wordt en welke overwegingen en beslissingen men vervolgens maakt. Wij vragen vriendelijk uw medewerking aan dit onderzoek.

In het kort

Mogelijk bent u in uw onderwijsloopbaan wel eens een situatie tegengekomen waarin u zorgen had over de veiligheid of het welzijn van een leerling. Middels een interview wordt u gevraagd naar uw ervaringen daarmee. Het gaat vooral om hoe u dingen ervaren heeft en niet om specifieke informatie uit casussen. Indien er toch herleidbare informatie naar voren komt, zal er zorgvuldig met de privacy van de leerling worden omgegaan (zie AVG).

Wat kunt u verwachten?

De afname van het interview wordt gepland op een voor u gunstig moment en passende locatie. Dat kan bijvoorbeeld op uw school zijn, maar beeldbellen (Teams) is ook mogelijk.

Voorafgaand aan het interview wordt het formulier 'geïnformeerde toestemming' (zie bijlage) doorgenomen. Deelname aan het onderzoek is geheel vrijwillig. U kunt zich te allen tijde, zonder verdere opgave van reden, terugtrekken uit het onderzoek.

Het interview duurt circa 45 minuten. Het gaat vooral om hoe u dingen ervaren heeft en niet om specifieke informatie uit casussen.

Vanwege de nauwkeurige verwerking van de informatie, zullen tijdens het interview audio-opnamen worden gemaakt.

Desgewenst kunnen, na afronding van het onderzoek, de onderzoeksbevindingen met u worden gedeeld.

AVG

Alle gegevens die tot identificatie van een persoon of school kunnen leiden, zullen tijdens de woordelijke uitwerking van de opnames worden geanonimiseerd. In overeenstemming met het protocol van de universiteit worden de audiobestanden nog 10 jaar beveiligd opgeslagen. De ethische commissie van de Rijksuniversiteit Groningen heeft dit onderzoek goedgekeurd.

GEÏNFORMEERDE TOESTEMMING

Onderzoek ‘ Factoren die een rol spelen bij de signalering van kindermishandeling’

Hierbij verklaar ik...

- ... dat ik de informatie over het onderzoek gelezen heb. Ik heb genoeg gelegenheid gehad om er vragen over te stellen.
- ... dat ik begrijp waar het onderzoek over gaat, wat er van me gevraagd wordt, hoe er met mijn gegevens wordt omgegaan, en wat mijn rechten als deelnemer zijn.
- ... dat ik begrijp dat deelname aan het onderzoek vrijwillig is. Ik kies er zelf voor om mee te doen. Ik kan op elk moment stoppen. Als ik stop hoef ik niet uit te leggen waarom. Stoppen zal geen negatieve gevolgen voor mij hebben.

Hieronder geef ik aan waar ik toestemming voor geef:

Toestemming voor deelname aan dit onderzoek:

Ja, ik geef toestemming voor deelname aan dit onderzoek.

Nee, ik geef geen toestemming voor deelname aan dit onderzoek

Toestemming voor het maken van audio-opnames tijdens het onderzoek:

Ja, ik geef toestemming voor het maken van audio-opnames van mij als deelnemer.

Nee, ik geef geen toestemming voor het maken van audio-opnames van mij.

Datum: _____

Naam: _____

Handtekening: _____

U heeft recht op een kopie van dit toestemmingsformulier.

Bijlage B

Interviewleidraad

INTERVIEWLEIDRAAD

Inleiding (zonder opname) (5 min)

- Bedanken voor deelname.
- Kort benoemen:
 - ✓ Achtergrond en doel interview: d.m.v. hun ervaringen inzicht krijgen in de signalering en besluitvorming omtrent doen van zorgmeldingen;
 - ✓ Anonimiteit kinderen en gezinnen benoemen;
 - ✓ Tijdsduur (ca. 45 minuten);
 - ✓ Audio-opname interview en verwerking van de gegevens.
- Informed consent laten tekenen.

Interviewvragen (audio-opname)

Algemene vragen:

- Wat is uw functie?
- Hoe lang bent u al werkzaam in het onderwijs?

Interview fase 1: casusvragen (ca. 10-15 min)

- Heeft u wel eens vermoedens van kindermishandeling gehad bij een leerling? Wilt u mij daarover vertellen?

Opties voor doorvragen:

- a. *Wat zag of hoorde u dat u zorgen baarde?*

- b. *Wat heeft u toen gedaan?*
- c. *Welke gedachten kwamen bij u op?*
- d. *Heeft u het ook met iemand besproken? (hoe verder aangepakt, steun, beleid, etc.)*
- e. *Wat is er besloten? (is er zorgmelding gedaan bij Veilig Thuis?)*
- f. *Welke afwegingen heeft u daarbij gemaakt?*
- g. *Welke reden(en) gaf/gaven de doorslag om wel/ geen melding te doen bij Veilig Thuis?*
- h. *Hoe kijkt u op die beslissing terug?*

Interview fase 2: contrasteren tussen casussen (10-15 min)

- We hebben deze casus nu uitvoerig besproken. In deze casus hebt u *wel/ geen* zorgmelding gedaan bij Veilig Thuis. Bent u ook wel eens een situatie tegengekomen waarin u zich zorgen maakte om de veiligheid van een leerling, waarbij *wél/ níet* een zorgmelding bij Veilig Thuis is gedaan? (*) Wilt u daar ook over vertellen?
Opties voor doorvragen: zie fase 1.
- Waarin verschilde deze casus volgens u van de vorige, waardoor u hierbij tot een andere beslissing kwam m.b.t. het wel of niet melden bij Veilig Thuis? *Eventueel doorvragen op signalen en afwegingen.*

(*) *NB: Als er geen contrasterende casus is:*

- Heeft u zich dan wel eens zorgen gemaakt om de veiligheid van een andere leerling? Kunt u daar ook iets over vertellen?
Opties voor doorvragen: zie fase 1.
- Waarin zat het verschil tussen deze twee casussen vooral?

Indien dit in de casussen relevant lijkt voor signalering en/of motivatie om zorgen te melden:

- U gaf aan dat u bij beide casussen wel/ niet overleg hebt gehad. Is dat gangbaar in uw organisatie?

Interview fase 3: abstractere vragen (10-15 min)

Alleen wat nog niet duidelijk vanuit casuïstiek:

- Wat is binnen uw school het beleid of werkwijze omtrent het doen van zorgmeldingen?
- Wat vindt u daarvan?
- Wat stimuleert u doorgaans om juist wel tot het doen van een zorgmelding over te gaan?
- Zijn er ook signalen waarvan u sowieso vindt dat er tot een zorgmelding moet worden overgegaan?
- Wat maakt dat u soms besluit om bij vermoedens toch geen zorgmelding te doen?
- Er bestaan verschillende soorten kindermishandeling, zoals fysieke mishandeling, psychische mishandeling, verwaarlozing en seksueel misbruik. Maakt het soort mishandeling verschil of u uw zorgen gaat melden?
- In hoeverre denk u dat u als leerkracht/ intern begeleider voldoende kennis bezit over signalen van kindermishandeling?
- In hoeverre denkt u dat u als leerkracht/ intern begeleider voldoende vaardig bent om signalen van kindermishandeling te interpreteren?
- Bent u bekend met de ‘meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling’?
- Wordt deze gehanteerd binnen uw school? Op welke manier?

Afsluiting (1-5 min)

- We zijn aan het einde van het interview gekomen. Zijn er nog dingen voorbij gekomen, waar u graag nog iets over kwijt wilt, voordat ik de opname stop?

Nogmaals bedanken voor tijd en deelname.

